

stāsts

AIZKUSTINOŠS

AGNESE MEIERE

Dieva pasargātā

Rakstnieces un publicistes Marinas Kosteņeckas dzīve bijusi neticamu sakritību, pārdzīvojumu un emociju pilna. Stāstot par visu, kas piedzīvots, rakstniece brīžiem nopūšas, brīžiem skumji pasmaida. Bet nevis ciešanu dēļ. To brīnišķīgo un dievišķo likumsakarību dēļ, kas dzīvi darījušas dzīvošanas vērtu.

SATIKĀS DZĪVOKĻA VIRTUVĒ

«Mana mamma, pianiste Jekaterina Aņisimova, vēl pirms kara irēja istabu kādā dzīvoklī Alberta ielā, kur bija vairākas izīrējamas istabas. Tā kā sludinājumu dēļa toreiz nebija, uz to istabu logiem, kas tika izīrētas, līmēja baltas papīra strēmeles. Potenciālie īrnieki, tādas ieraugot, zināja – šajā mājā tātad ir brīvs dzīvoklis vai istaba. Kādu dienu Alberta ielas namam garām gāja vīrietis vārdā Grigorijs Kosteņeckis, kas tieši meklēja īres istabu. Tā abi Alberta ielas dzīvokļa virtuvē satikās,» vecāku sastapšanās stāstu atceras Marina Kosteņeka. Viņa piebilst – tēvs dzimis Ukrainā, cara laikā beidzis Maskavas Universitāti un ilgus gadus strādājis par advokātu Ļeņingradā. «Taču tad tika nogalināts Kirovs un apcietināti visi aizdomīgie, arī mans tēvs. Viņu uz dažiem gadiem izsūtīja uz lēģeri. Kad viņš jau drīkstēja atgriezties, tika noteikts – bijušie izsūtītie nedrīkst dzīvot Padomju Savienības republiku galvaspilsētās. Tāpēc par tēva dzīvesvietu kļuva maza pilsētiņa Pleskavas rajonā ar zīmīgu nosaukumu Dno. Ienākot vāciešiem, tēvs kā bēglis ieradās Rīgā, kur meklēja gan darbu, gan dzīvokli.»

Jekaterinas un Grigorija mīlestība uzplauka strauji un ziedēja koši, 1944. gada jūnijā viņi apprecējās. «Laulības notika Rīgas pareizticīgo katedrālē. Zīmīgi, ka pēc daudziem gadiem – 2006. gadā – šajā pašā katedrālē pie altāra, kur laulājās mani vecāki, Latvijas Pareizticīgo baznīcas galva metropolīts Aleksandrs man pasniedza godarakstu, ko bija parakstījis Viskrievijas patriarhs Aleksejs II. Šo diplomu saņēmu Černobiļas katastrofas divdesmitajā gadadienā kā cilvēks, kas savulaik turp divas reizes devies kā brīvprātīgais. Loks bija noslēdzies.»

«PASAUĻĒ IERADOS KĀ BRĪNUMS...»

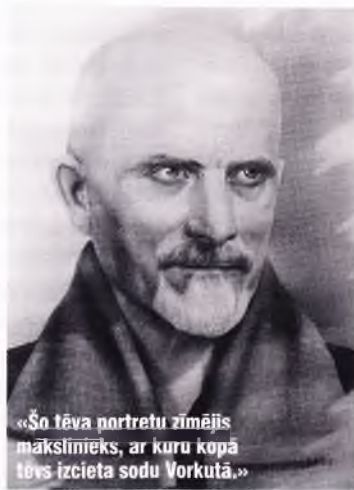
«Pirmoreiz savu tēvu satiku, kad man bija desmit gadu. Kāpēc? Tāpēc, ka vēl pirms piedzimšanas man bija lemts kļūt par *tautas ienaidnieka* meitu. Lūk, kā tas notika. Tēvs vācu laikā Rīgā strādāja par korektoru kādā krievu avīzē, jo strādāt savā tiešajā specialitātē kā juristam uzskatīja par nepieņemamu – tā būtu pārāk bīstama sadarbība ar svešas varas okupācijas režīmu. Taču atkāpjoties vācu karaspēks no Rīgas kā noderīgu resursu izveda inteligenci – dažādu profesiju cilvēkus. Sarakstos kā diplomēts jurists tika iekļauts arī mans tēvs. Mamma, protams, brauca tēvam līdzi. Abi cerēja, ka visai drīz atgriezīsies Latvijā, kur palika abu mantas, arī mammas klavieres, kas tagad stāv te pat, otrā istabā.

Taču mēnesi pirms manas dzimšanas, 1945. gada jūlijā, Vācijā tēvu arestēja sarkanā armija. Tas notika bēgļu nometnē, kur uzturējās vecāki. Todien uz filtrācijas nometni aizveda visus, tikai manu mammu atstāja, paredzot, ka nomirs gan viņa pati, gan gaidāmais bērns – es. Divas nedēļas mamma viena pati nodzīvoja barakās, bet pēc tam nokļuva nometnē viegla uzvedības sievietēm. Šīs sievietes katru dienu mātei kaut ko atnesa no saviem ienākumiem – viena ābolu, cita kartupeli, kāda vēl kaut ko. Šodien saku paldies šim it kā pagrimušajām sievietēm par to, ka sabombardētajā Vācijā mēs ar māti neaizgājām bojā bada nāvē.

Pēc kara tribunāla sprieduma nolasīšanas manam tēvam – 20 gadi *gulagā* – notika brīnums: konvojā, kas pavadīja tēvu, atradās kāds ukraiņis. Abi sāka sarunāties dzimtajā valodā, un apsargs piedāvāja sameklēt pilsētā nometni, kurā varētu atrasties mana mamma. Sameklēja. Ar plinti uz pleca atveda tēvu pie mammas atvadīties... Atvadu brīdī tēvs noņēma no kakla zelta krustiņu, ko kristību dienā viņam bija uzlicis mans vectēvs, mācītājs, iedeva to manai mammai un teica: «To uzliksi mūsu bērnam!».

Kad mamma beidzot varēja doties atpakaļ uz Rīgu, atšķirībā no viegla uzvedības sievietēm, padomju cilvēki vilcienā no Vācijas pret mammu izturējās nicinoši. Neviens nedeva grūtniecei vietu, ņirgājās, ka bērns noteikti esot no fašista. Ceļu uz Latviju mamma pavadījusi tamburā pie tualetes...»

Marina saka – viņa šajā pasaulē ieradusies kā brīnums. «Vispirms jau tāpēc, ka piedzimu diviem veciem cilvēkiem: mammai bija četrdesmit divi gadi, tēvam piecdesmit trīs. Un, lai nonāktu šai pasaulē, vēl mātes klēpī pārcietu gan dzīvi barakās, gan bombardēšanu, gan pret mums ar mammu vērstu nicinājumu. Starp citu, ceļā uz Latviju bumbas šķembas trāpīja mammas koferī. Man vēl tagad glabājas sudraba kauss (to mamma bija paņēmusi līdzi cerībā apmainīt pret maizes rīcieni), kurā šķembas atstāja saspalētošas pēdas. Blakus kausam koferī atradās no tēva ģimenes

mantotā svētbilde. Mamma teica: «Dievmāte tevi nosargāja.» Jo koferis no mammas vēdera atradās tikai divdesmit, trīsdesmit centimetru attālumā...

Acimredzot nav nejaušība, ka piedzimu Latvijā, nav nejaušība, ka es vispār piedzimu.»

ILGOTĀ TIKŠANĀS

Marina turpina stāstu par tikšanos ar tēvu. «Lai gan tēvs necerēja, ka reiz atgriezīsies no *gulaga* un mani ieraudzīs, tomēr pēc Staļina nāves, kad notika plašas amnestijas, viņš atgriezās Rīgā. Tas notika 1955. gada 31. oktobrī. Diena, kad tēvs atgriezās, man vēl tagad ir skaidrā atmiņā. Atceros, mamma no savas nelielās mūzikas skolotājas algas bija atlikusi sieram, puķēm un arī perona biļetei. Tikai... kad pienāca vilciens, mamma tēvu nemaz nepazina. Sanāca, ka pirmā tēvu atpazīnu es. Pareizāk gan būtu teikt, ka atpazīnu nevis tēvu, bet mūsu segu, ko savulaik abas ar mammu sūtījām viņam uz Vorkutu un kas tagad bija piesieta pie kāda pasažiera finiera kofera. Es skaļi iekliedzos «Tēti!» un metos viņam pretim. Bet viņš vairs nespēja paspēt ne soli. Noliika koferi uz perona un gaidīja, kad es pieskriešu... Tad pacēla mani, nu jau lielu, desmit gadus vecu meiteni, uz rokām. Un tālāk līdz pat tramvaja pieturai tā arī gāja – uz vienas rokas es, bet otrā *gulaga* paštaisītais finiera koferis.

Todien biju laimīgākais cilvēks pasaulē, taču visai drīz saskāros ar smagu triecienu – vienaudži skolā lika saprast, ka man no tēva ir jākaunas, jo viņš esot *fašists*. Iespējams, ko tādu viņi saklausījās mājās no saviem vecākiem. Taču daudz ko es nespēju ne saprast, ne pieņemt arī pati. Piemēram, jocīgie ar tinti uzrakstītie numuri uz tēva drēbēm – ar tādiem pie mums neviens nestaigāja... Un vēl – kāpēc tēvu nekur neņem darbā, bet mamma strādā vairākās vietās, lai varētu mūs visus trīs pabarot un nopirkt tēvam normālas drēbes? Kāpēc dzīvokļa saimniece neļauj tēvam palikt kopā ar mums arī pa nakti un mamma irē viņam gultasvietu ārpus Rīgas robežām? To visu sapratu tikai daudz vēlāk, kad Padomju Savienībā sāka skaļi atmaskot

Staļina kultu, bet tēvs jau atdusejās Rīgas 1. Meža kapos...»

Otrā reize, kad Marinai tēva dēļ nācās smagi pārdzīvot, bija pēc daudziem gadiem – Atmosdas laikā. «Kad Atmosdas laikā Interfronte padomju avīzēs skaļi paziņoja, ka Kosteņeckas tēvs sadarbojies ar fašistiem, tas man bija kārtējais trieciens no pagātnes. Avīzē *Sovetskaja Latvija* bija publicēts aicinājums visiem, kas var sniegt kādas atmaskojošas liecības par Marinas Kosteņeckas tēvu, vērsties ar iesniegumiem LPSR prokuratūrā, kur Grigorija Kosteņeckas lieta tikšot izskatīta no jauna! Piedodiet, kā var no jauna izskatīt lietu par cilvēku,

Tēvs teica
 «Šobrīd tu
 manis kaunies,
 bet pienāks
 laiks, kad tu ar
 mani leposies.»

kurš jau pirms 28 gadiem ir miris?! Tad nu gan noziegumiem jābūt milzīgiem... Man arī vairs nebija, kam pajautāt, jo arī mamma bija aizsaulē. Pie sevis mocījos domās – bet ja nu viņš tiešām ir šāvis ebreju bērņus un sievietes vai darījis ko citu, tikpat briesmīgu?! Nevienam nenovēlu ko tādu pārdzīvot... Vēlāk, jau ievēlēta no Tautas frontes par PSRS tautas deputāti, tomēr saņēmos un pati aizgāju uz prokuratūru, lūdzu parādīt man tēva lietu. Taču man atbildēja, ka šī lieta esot atgriezta atpakaļ tur, kur glabājās visus šos gadus – Ļeņingradas apgabala kara tribunāla arhīvā. Bet Alksnis un Ždanoka taču atsaucās uz

to lietu tepat Rīgā, uzstājoties Interfrontes mītiņā! Ar kādām tiesībām LPSR prokuratūra rādīja mana tēva lietu viņiem un tagad atsakās uzrādīt man?! Atbildi no prokuroriem tā arī nesaņēmu. Taču arī nekādas jaunās tēva lietas *izskatīšanas* pēc tam, kad tiku jau ievēlēta par deputāti, nenotika. Visa tā politiskā izrāde bija aktuāla tikai uz īsu brīdi, lai vēletāji nenobalsotu par *fašista meitu*. Bet Interfrontei par lielu skādi es tajās vēlēšanās tomēr uzvarēju.

Taču tās moka, ko pārcietu laikā, līdz viss tika noskaidrots, nenovēlu nevienam! Tāpēc esmu pret čekas maisu atvēršanu. Jo, tos atverot, būs daudz bērņu, kuri piedzīvos līdzīgas izjūtas kā es toreiz. Vārda tiešā nozīmē tās var būt nāvējošas – šausmas par vecāku pastrādātiem *noziegumiem* var novest godīgu cilvēku līdz pašnāvībai. Bet istie noziedznieki, kuru vārdi sen vairs nav atrodami čekas maisos, tikai ciniski pasmiesies par muļķīšiem.»

ATRAST PIEDOŠANU

«Kad man bija sešpadsmit gadu, tēvs mira Onkoloģiskajā dispanserā ar vēzi. Mamma mani aizveda atvadīties, bet es nesapratu, ka tās ir atvadas. Noskaitīju tēvam dzejoli, ko pati biju uzrakstījusi – par to, ka drīz būs pavasaris, ka viņš drīz nāks laukā. Bet tēvs, gulēdams gultā – tad viņš vairs nevarēja piecelties –, atbildēja: «Mans pavasaris ir jau pagājis, meitiņ, tavš vēl priekšā. Šobrīd tu manis kaunies, bet pienāks laiks, kad tu ar mani leposies.» Pēc pāris dienām tēvs nomira.

Sāku ar viņu lepoties tikai tad, kad astoņpadsmit gadu vecumā no mammas saņēmu tēva *gulagā* rakstītās vēstules un dienasgrāmatas. Tas sakrita ar laiku, kad sākās tā dēvētais Hruščova pavasaris, kad tika atmaskots Staļins. Lasīju tēva vēstules un histēriski raudāju. Izlasīju tikai dažas, jo sapratu – izlasot visas, sajukšu prātā. Lai pielīdzinātos tēvam, izciestu kaut daļu no tā, ko savulaik viņš, devos aiz polārā loka, uz Čukotku – pašu *gulaga* serdi. Pusotra gada nostrādāju ļoti bargos apstākļos tundrā pie briežkopjiem par skolotāju un tur pavadīto laiku aprakstīju grāmatā *Saltās seas mēness*. Nevarēju izdzīvot to, ko bija

izcietis tēvs, taču arī mani apstākļi nebija viegli: simtiem kilometru mēroju kājām, dzīvoju jarangās – no briežādām uzceltās mājās, ēdu jēlu gaļu...

Čukotkā ne tikai domās iemantoju tēva piedošanu, bet sastapos ar dziļāko cilvēcību, kāda šai pasaulē pastāv. Mēs stāstām anekdotes par čukču tautu, par to, cik viņi ir primitīvi un dumji. Taču patiesībā čukči ir ļoti cēla tauta, kura man iemācīja tik daudz morālo vērtību kā neviens cits. Skarbā daba liek ievērot visaugstākos cilvēcības likumus. Atceros kādu notikumu... Pa dienu ganiem mācīju lasīt un rakstīt, lai viņi spētu uzrakstīt atskaiti par savu briežu ganāmpulku, bet vakarā sēdēju jarangā, pārsimt kilometru no ciemata, kurā ir veikals, slimnīca, pasts. Bet pastā, praktiski nesasniedzamā attālumā no manis, gaida vēstules no mājām...

Jutos absolūti vienu, jo apkārtējā vide tomēr bija pārāk tāla no civilizācijas, kurā izaugu. Jā, biju iemācījusies čukču valodu, varēju ar visiem sarunāties, zināju – čukči mani cienā, vienmēr dod labāko gaļas gabalu un siltākās briežādas bikses, uzmana, vai man ir sausas kājas. Un tomēr biju drūma, jo māca ilgas pēc dzimtenes.

Vecie gani, nesaprotot, kāpēc esmu tik skumja, vaicāja: «Saki, Marina-kei Neusket-kei (*mazā Marina, mazā tundra meitene*) vai kāds no mūsu jauniešiem ganiem nav nodarījis tev pāri?» Atbildēju, ka neviens nav nodarījis sliktu, bet skumstu pēc dzimtenes, mājām, mammas. Uz to vecie gani atbildēja: «Bet, ja kāds tevi aizvainos kaut vai ar vārdu, tas cilvēks aizies no mūsu mītnes tundrā bez ieroča, slēpēm un bez produktiem.» Tas nozīmēja – šis cilvēks tiks sūtīts drošā

nāvē. Lūk, tādi ir «dumjo» čukču, tundras likumi – ja pārkāpsi cilvēciskās vērtības, tu esi lemts mokošai nāvei.

«Tundra man iemācīja to, ko pēc tam izmantoju visu mūžu – līdzietību, cēlumu, tikumības likumus. Kad

Marina pie Jarangas Čukotkā

pēc sniega vētras pārceļojām no vienām briežu ganībām uz citām, biju pārgurusi, nespēju pakustināt pirkstu. Bet es zināju – kaut kritīšu, kopā ar visiem celšu māju, meklēšu žagarus iekuram un darīšu visu, kas vajadzīgs. Čukči man iemācīja būt stiprai ne tikai fiziski, bet arī morāli. Būt atbildīgai, saprast – lai cik nogurusi, nespēcīga tu būtu, varbūt otram, kas tev blakus, ir vēl grūtāk. Tieši čukči man iemācīja līdzietību, kas vēlākos gadus izpaudās un joprojām izpaužas kā atbildība par invalīdiem, no sabiedrības izstumtiem cilvēkiem, par bērnunama bērniem.»

Par tēvu runājot – visas viņa vēstules Marina izlasīja tikai tad, kad aizgāja pensijā. «Dažas vēstules var lasīt tikai tad, ja zini – būs daudz brīva laika, lai raudātu. Manis apkopotās vēstules gan krievu, gan latviešu valodā izdotas grāmatā *Vēstules no mājām*. Tas ir mans pieminekļis vecākiem.»

STĀSTS PAR PIRMO MĪLESTĪBU

Aizbraucot uz Čukotku, Marinai bija tikai deviņpadsmit gadu. Tas ir laiks, kad jūtas virsma un sirds meklē sirdi. Savu sirdi jaunajai meitenei vēlējās dāvēt kāds briežkopis. «Jaunā puīša mīlestība bija aizkustinoša, tīra un skaista. Viņš neuzdrošinājās savu mīlestību izteikt skaļi, to demonstratīvi izrādīt, taču to varēja nojust ik uz soļa. Atceros nakti, kad abi gājām no vilkiem sargāt briežu ganāmpulku. Vienā ganāmpulkā ir no 3000 līdz 5000 briežu. Kad vilks tuvojas, brieži sāk skriet, griezties it kā karuselī. Tad ganam jāizšauj gaisā un vilki mūk. Galu galā gani paliek briežu karuseļa vidū – tā ir fantastiska sajūta...

Jurijs, zinot, ka došos viņam līdzī, bija paņēmis briežādas segas, katlu, tēju, kaut parasti gani ņem līdzī tikai kādu gaļas gabalu. Viņš kurināja ugunsgrūdu un gatavoja ēdienu, saudzēja mani. Tajos apstākļos tas bija vairāk nekā rožu pušķis no pielūdzejā.

Atrodoties mūžīgajā aukstumā, man radās nopietnas veselības problēmas, un es sapratu – pietiek. Jurijs neticēja, ka aizbraukšu pavisam, bija pārliecināts – es atgriezīšos. Bet es jau aizbraucot zināju – tas ir uz visiem laikiem. Jurijs nekad nespētu pieņemt mūsu civilizāciju, bet es – dzīvot tur, kur

viņš. Tomēr vissvarīgākais – es viņu nemilēju tā, kā viņš milēja mani...

Jau kādu laiku biju nodzīvojusi Rīgā – mūsu septītā stāva dzīvoklī, kur dzīvojām abas ar mammu. Vienu dienu zvans pie durvīm. Atveru – Jurijs... Cilvēks, kurš nekad dzīvē nebija bijis tālāk par tundras kolhoza ciematu, atrada meiteni, kurā iemilējies...

Iespējams, salauzu Jurijs sirdi, nespējot atbildēt uz viņa jūtām. Viņš bija cerējis, ka atpakaļ dosimies kopā. Bet... Visdziļākā cieņa un apbrīna šim cilvēkam, kas tik skaisti un neuzbāzīgi mācēja paust savas jūtas un neaizskart manējās.

izlemt – vai drīkst rakstīt par vietu, kuru nav skārusi civilizācija. Galu galā grāmata iznāca, bet Marina tikmēr jau bija iestājusies Medicīnas institūtā. «Ar laiku gan sapratu, ka tā ir kļūda. Izlēmu, ka labāk būt sliktai rakstniecei, nevis sliktai bērnu ārstei. Uzrakstīju vēl vienu grāmatu, un tad vēl vienu. Un pēkšņi izrādījās, ka Maskava mani pamanījusi, atzinusi. Padomju laikos, ja kādu talantu atklāja, to cēla debesīs. Par spīti tam, izdot grāmatas nebija viegli, jo vara uzskatīja, ka man ir padomju cilvēkam netipiski pesimistisks skatījums uz dzīvi. Tomēr es

otras – Dzintra Krievāne. Dzintra mani pārliecināja, sakot: «Tev nav tiesību rakstu iznīcināt, jo aiz tā stāv dzīvu bērnu likteņi!»

Rakstu gaidīju lielā izmisumā, domāju: neviens pēc cenzora labojumiem taču nesapratīs, ko gribēju pateikt. Bet izrādījās, ka šī publikācija bija ka bumbas sprādziens!

Uz redakciju no visām Latvijas malām nāca vēstules, cilvēki interesējās, kā bērniem palīdzēt.

Tuvojās Jaunais gads, un bērnu nama direktors mani uzaicināja paviesoties *Kalupē*. Sagaidot mani Daugavpilī uz stacijas perona, direktors vaicāja: «Jūs vispār zināt, ko esat sastrādājusi?!» Izrādījās, ka pasta nodaļu gāz apkārt – pēc mana raksta cilvēki no visas Latvijas bērniem sūtīja apģerbu, rotaļlietas, saldumus, spēles... Atbraucām uz bērnu namu, direktors pieveda mani pie kabineta durvīm un tad ar plašu žestu tās atvēra. Kabinets bija stāvgrūdām pilns ar dažādām mantām.»

PIE REAKTORA ČERNOBIĻĀ

«1986. gadā, kad notika sprādziens atomreaktorā Černobilā, likvidēt sekas palīdzēja arī Latvijas pulks. Pēc dažiem mēnešiem pulka telšu pilsētiņā notika tragēdija: pašnāvību izdarīja kāds ārsts, pēc pāris dienām kāds ierindnieks... Nebija jau arī nekāds brīnums – cilvēkiem tika pateikts, ka Černobilā būs jāpavada divi mēneši, bet pēc tam paziņoja, ka jāpaliek vēl. Ciniski paskaidroja, ka šie cilvēki jau tā ir apstaroti, nu tad lai paliek tur līdz galam... Sprādziens notika aprīlī, bet vēl oktobrī nebija uzcelts sarkofāgs un likvidētas neļaimes sekas.

Atceros, todien – tā bija sestdiena – biju pie draudzenes uz dzimšanas dienu. Mājās devos ap vienpadsmitiem vakarā un pieturā pie Matīsa tirgus gaidīju trolejbusu, kad – pēkšņi skatos – nāk dzejnieks Uldis Bērziņš. Vārds pa vārdam, līdz pēkšņi Uldis vaicā: «Gribi pirmsdien lidot uz Černobilu?» Apmulsu un nosmējos, ka tas skan kā piedāvājums apmeklēt Ermitāžu. Tad Uldis pavisam nopietni izskaidroja situāciju – partijas CK Rakstnieku savienībai

Pēc šī čukču
puiša vairs
nevarēju atrast
cilvēku, kas
būtu cienīgs,
lai viņu
apprecētu.

turpināju gan rakstīt grāmatas, gan darboties publicistikā.»

Marinas zvaigžņu stunda pienāca pēc bērnu nama *Kalupe* apmeklējuma. «Nodzīvoju tur vairākas dienas un par pieredzēto uzrakstīju rakstu *Reportāža no bērnu dienu zemes*. Diemžēl čekas cenzori rakstu pamatīgi pārloboja. Man tas likās pilnīgi nepieņemami, tāpēc turpat redakcijā biju gatava abus manuskripta eksemplārus saplēst sikos gabalos. Datoru jau toreiz vēl nebija. Viss tapa ar rakstāmmašīnu palīdzību, tāpēc atjaunot iznīcināto nebūtu iespējams. Lai tas nenotiktu, mani turēja abas redaktore: pie vienas rokas Monika Zīle, pie

1994. gadā bijušais Valsts prezidents Guntis Ulmanis pasniedz Marīnai Triju Zvaigžņu ordeni.

Pēc pāris gadiem Jurijs atbrauca vēlreiz. Diemžēl manis nebija mājās – Medicīnas institūts, kur tolaik studēju, mūs bija aizsūtījis talkā uz Dobeli. Jurijs man atstāja vēstuli, kurā rakstīja – kad izmācīšos par dakteri, lai braucu atpakaļ. Esot uzcelta jauna slimnīca, ieviesti daudzi uzlabojumi, un visi gani gaidot savu tundras skolotāju... Uzskatu, ka arī tas bija cēli – neuzbāzties ar savu milestību, tomēr to vēlreiz parādīt.

Godīgi sakot, pēc šī čukču puīša vairs nevarēju atrast cilvēku, kas būtu cienīgs, lai viņu apprecētu. Tiem, kas vēlākos gados gribēja mani apņemt par sievu, nebija tādu jūtu un izpratnes par manu iekšējo pasauli kā šim čukču puīsim.»

KATRAM SAVA MISIJA

Pēc atgriešanās no Čukotkas Marina uzrakstīja grāmatu *Saltās seas mēnesis*, taču ilgi nesaņēma atļauju to publicēt. Padomju varai bijis grūti

uzrakstījusi vēstuli, kurā acinājusi izveidot rakstnieku darbu bibliotēku ar visiem autogrāfiem un kopā ar trim brīvprātīgajiem nosūtīt uz Latvijas pulku Černobiļā, lai vīrus morāli pabalstītu. Grāmatas ar autogrāfiem savāca, taču vienīgie braucēji bija Uldis Bērziņš un laikraksta *Literatūra un Māksla* galvenais redaktors Andris Sproģis, trešā nebija. Tobrīd skaitījās populāra rakstniece un publiciste, turklāt sieviete, tātad mana parādīšanās, iespējams, patiešām varētu pacelt vīru garu. Uldim vairs nebija mani jāpārlicina, turpat trolejbusa pieturā mierīgi pateicu: «Jā, pirmdien lidosim kopā!»

Atkal zināmā mērā piedzīvoju zvaigžņu stundu. Labi, man nebija ne vīra, ne bērnu, bet tai brīdī *apprecējos* ar veselu Latvijas pulku! Tie visi puīši – gan latvieši, gan krievi – bija mani vīri, mani pielūdzēji, mani bruņinieki. Tur, radioaktīvā purva vidū, jutos kā Nataša Rostova pirmajā ballē. Domāju, ka mana, sievietes, parādīšanās šiem vīriem ļāva saprast, ko īsti viņi tur dara: pasargā no radiācijas izplatīšanās savas sievas, mātes, māsas, savus esošos un vēl nedzimušos bērnus.

Izlūdzos pulkvedim, lai mūs, visus trīs, aizved arī pie paša reaktora. Domāju – ja reiz esmu Černobiļā, man tur jānokļūst. Mūs veda slepus, bija jāpieliecas automašīnas aizmugurējā sēdekli, kad braucām gar daudziem posteņiem ar šķēršļiem pāri šosejai.

Stāvēju pie ceturtā reaktora un redzēju – vīri strādā visbīstamākajā vietā: uz jumta, kur uzturēties drīkstēja tikai vienu minūti. Tad pūta sirēna un vīriem vajadzēja mainīties. It kā jau tika ievēroti drošības noteikumi, bet... Lielākās daļas vīru, kas tonakt strādāja uz jumta, vairs nav starp dzīvajiem.

Domāju, uztvert situācijas nopietnību traucēja tas, ka ārēji nekādi bojājumi, defekti, piesārņojums vai radiācija nebija redzami. Šķita – nav jau tik traki. Līdz mirklim, kad atpakaļceļā pulkvedis man paziņoja, ka zābaki, kas man kājās, būs jānorok, jo zoles no saņemtās radiācijas nomazgāt vairs nebūs iespējams.

Otro reizi uz Černobiļu aizbraucu 1990. gadā, jau būdama PSRS tautas

deputāte – Kremli izstrādājām likumu par Černobiļu, un atkal neviens negribēja braukt. Tā kā es jau tur reiz esot bijusi, aizsūtīja mani...»

Marina gan to nepiemin, taču arī viņai, tāpat kā daudziem Černobiļā reiz pabijušiem, ir problēmas ar kauliem. Vai to izraisījusi radiācija, joprojām neviens nav izpētījis. «Biju tur pirmo reizi tikai trīs dienas, otro – divas nedēļas. Tas nav salīdzināms ar to garo laika posmu, ko tur pavadīja mobilizētie vīrieši. Diemžēl lielākā daļa jau drīz pēc atgriešanās sāka smagi slimot, un daudzu nu jau vairs nav starp dzīvajiem.»

NO VISAS SIRDS

Vēl viena Marinas zvaigžņu stunda bija Atmodas laiks, kad viņa, būdama krieviete, iestājās par Latvijas neatkarību. «Čukčas iemācīja arī to, ka katrai tautai – pat vismazākajai –, ir tiesības pastāvēt ar savu valodu, vēsturi, folkloru. Saprātu, cik unikāla parādība zemes virsū ir katra tauta. Iemācījos cienīt tautas identitāti. Tāpēc no visas sirds aizstāvēju Latvijas neatkarību. Tas, ko darīju Atmodas laikā, bija patiesa vēlme atvainoties par visiem tiem noziegumiem, kas izdarīti manas – krievu tautas – vārdā latviešiem. Ja reiz lepojos ar krievu kultūru, ar Dostojevski un Puškinu, man ir jāuzņemas arī atbildība par savas tautas kļūdām un noziegumiem. Kaut pati nevienu latvieti nedeportēju, ne par vienu čekai neziņoju, nevienu nepagrūdu, lai tiktu augstāk pa karjeras kāpnēm,» saka Marina.

Tiesa, sabiedrības attieksme pret rakstnieci atšķīrās. Bija cilvēki, kas Marinu gluži vai dievināja – uz ielas dāvināja ziedus, sūtīja slavinošas dvēseliskas vēstules, taksisti neņēma naudu par braucieni utt. Bet bija arī tādi, kas Marinu nicināja, dēvēja par savas tautas nodevēju. «Tie krievi, kas bija par Latvijas neatkarību, mani atbalstīja, bet ļoti daudz bija tādu, kas nostājās pret mani, nolādēja. Būdama rakstniece, vienmēr esmu bijusi emocionāli jūtīga, tāpēc vēl tagad palikusi prātā kāda sieviete, kas gāja pa ielu kopā ar bērnu. Ieraugot mani, viņa bērnu aiz rokas pārrāva uz ielas otru pusi un iesaucās: «Paskaties, redz, kur iet fašiste!»

Nenoliegšu, pēc neatkarības atgūšanas jutos, it kā būtu nometta no pjedestāla, bija sajūta – moris savu padarījis, moris var iet prom. Nekad neesmu slēpusi, ka, manuprāt, negodīgi izturējāties pret krieviem, kas arī cīnījās par Latvijas neatkarību. Tas bija diezgan sāpīgs posms. Kad to pateicu skaļi, pret mani sacēlās nu jau arī daudzi latvieši. Nācās daudzkārt dzirdēt nicinošu diagnozi: «Krievs paliek krievs...» Tas bija diezgan sāpīgs posms. Tomēr... šodien diezgan daudz lasu filozofisko literatūru, studēju, no kurienes nākam un kurp ejam. Arvien skaidrāk saprotu, ka stāvēt Atmodas priekšgalā man bija milzīgs likteņa avanss un nenovērtējams apbalvojums, tāpēc par kaut ko žēloties būtu grēks. Lai vai kā gājis, dzīvoju ar sajūtu, ka Latvijas labā esmu daudz darījusi, ka neesmu stāvējusi malā un ka manis padarītais ierakstīts Kosmosā.»

Marinai mājās joprojām glabājas četrdesmit trīs mapes, kurās ir vairāk nekā 3000 viņai rakstītu vēstuļu, pārsvarā Atmodas laikā. «Šajās mapēs glabājas tautas dvēsele no laika, kad bijām pa īstam tīri, pa īstam pacilāti, pa īstam mīlējām cits citu, spējām piedot un saprast pretinieku. Kaut gan... Katram periodam cilvēka mūžā ir savs pozitīvais un negatīvais devums. Jāprot novērtēt katru no tiem, tāpēc esmu pateicīga Dievam par savu mūžu – bagātīgu un skaistu to esmu nodzīvojusi.

Jā, tagad vairs nevaru sevišķi veikli pārvietoties. Varbūt Dievs speciāli parūpējies, lai kājas nebūtu tik fiksas, lai neiztērēju atlikušo dzīvi bezjēdzīgai skriešanai.

Šobrīd filozofiski sāku gatavoties tam, ka man, tāpat kā mums visiem, reiz būs jāpārsežas nākamajā «tramvajā» un jāiebrauc nākamajā portālā. Pirms došos tālā ceļojumā, daudz domāju par to, ko daru. Zinu – tas, ko sakrāšu šeit domās, darbos un attieksmē pret pasauli, būs mana ceļazīme turpmākajai dzīvei, enerģētikai, ar ko virzīšos tālāk. Tāpēc joprojām mācos piedot, dāvēt labestību. Dzīvoju ar domu – jāprot divkārši samazināt slikto un desmitkārt palielināt visu labo, kas dzīvē bijis.» ■